

تعیین مقوله‌های مؤثر بر نقض حریم خصوصی کاربران در شبکه اجتماعی اینستاگرام

امیرعباس صادقی^۱، حمید رزاقی^۲، ثریا احمدی^۳

۱- کارشناس ارشد رشته مطالعات فرهنگی و رسانه (نویسنده مسئول) Email: aaasadeghi@gmail.com

۲- دکترای جامعه‌شناسی، مدرس دانشگاه علمی کاربردی Email: shr.namin@gmail.com

۳- دکترای ارتباطات، عضو هیأت علمی جهاد دانشگاهی شهید بهشتی Email: s_ahmadi@acecr.ac.ir

چکیده

پیدایش و گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر ارتباطات ضمن این که دستاوردهای فراوانی از حیث توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برای جوامع امروز به ارمغان آورده است، اما کاربران را با آسیب‌ها و چالش‌های متعددی به ویژه در حوزه نقض حریم خصوصی مواجه ساخته است. به طوری که مسئله حریم خصوصی در فضای مجازی به یک دغدغه و مشکل محوری تبدیل شده است.

این پژوهش مقوله‌ها و عناصر تعیین کننده نقض حریم خصوصی کاربران را در شبکه مجازی اینستاگرام هدف مطالعه خود قرار داد. بدین منظور با استفاده از روش پیمایشی به اخذ نظرات کارشناسان (خبرگان) با بهره‌برداری از ابزار پرسشنامه و فن دلفی فازی پرداخته و عوامل تعیین کننده نقض حریم خصوصی در فضای اینستاگرام را مشخص کرده است.

نتایج نشان می‌دهد که مقوله‌های ده گانه شامل تهدیدات بالقوه، مواجهه گروه‌های جنسی و سنی در فضای اینستاگرام، قوانین وضع شده در ایران، ناقضان حریم خصوصی و عناصر تحریک کننده حریم خصوصی، مرز ایمنی کاربران، روش‌های نقض حریم خصوصی و سلامت جسمی و روحی کاربران، آموزش و انگیزش از عوامل مؤثر بر نقض حریم خصوصی کاربران در فضای اینستاگرام محسوب می‌شوند. در پایان بر اساس ماتریس MAC و نمودارهای

وضع موجود و مطلوب، مدل تعالی حریم خصوصی (ابعاد و مؤلفه‌ها) در شبکه مجازی اینستاگرام ترسیم شده است.

واژه‌های کلیدی: فضای مجازی اینستاگرام، حریم خصوصی، امنیت،

مقدمه

حریم خصوصی به مثابه اصل سازمان بخش جامعه مدنی شناخته می‌شود و در بطن آن قرارداد اجتماعی نهفته است که زمینه همزیستی مسالمت آمیز و حقوق متقابل را میان افراد و گروه‌های اجتماعی فراهم می‌سازد. از این رو قلمرو حریم خصوصی به عنوان یک حق مورد پذیرش اغلب جوامع بشری قرار گرفته است. حریم خصوصی یکی از ارزشمندترین مفاهیم نظام‌های حقوقی جوامع امروز به حساب می‌آید. حق بر حریم خصوصی در زمره مهم‌ترین حقوقی است که ارتباط تنگاتنگی با کرامت انسانی دارد. لذا حمایت از شخصیت انسانی مستلزم حمایت از حریم خصوصی است. امروزه حق حریم خصوصی با توسعه فن‌آوری اطلاعات به فضای مجازی تسری یافته است.

توسعه اینترنت و فضای مجازی پیامدهای بی‌شماری را در عرصه عمومی و حوزه خصوصی به دنبال آورده است. از پیامدهای این توسعه شکل‌گیری، رشد و گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی است. شبکه‌های اجتماعی از پرتعدادترین دریاچه‌های ارتباطی در اینترنت است که ایجاد تعامل کاربران با یکدیگر و به اشتراک‌گذاری اطلاعات را به شکل متن، صوت و تصویر به آسانی امکان‌پذیر کرده است. این شبکه‌ها از جمله اینستاگرام با تشویق کاربران به دسترسی اطلاعات از زندگی‌شان سعی در پیوند افراد و گروه‌های اجتماعی با یکدیگر دارند.

این فرایند علی‌رغم این که فواید متعددی را برای توانمندی تعامل افراد در سطوح محلی، ملی و جهانی به همراه آورده است، اما مخاطرات و آسیب‌های فراوانی نیز به دنبال داشته است که «نقض حریم خصوصی» کاربران از مهم‌ترین آن محسوب می‌شود. لذا موضوع حریم خصوصی به یکی از چالش‌های محوری در دنیای مجازی مبدل شده است. از این رو تعیین مقوله‌ها و ابعاد نقض حریم خصوصی به مهم‌ترین دغدغه‌های صاحب نظران و پژوهشگران حوزه مطالعات فرهنگی و رسانه درآمده است.

بیان مسئله

موضوع نقض حریم خصوصی و سوءاستفاده از اطلاعات محرمانه افراد از آسیب‌های شایعی است که در شبکه‌های اجتماعی مجازی رخ می‌دهد و گاه پیامدهای ناگواری در پی داشته است. امروزه شبکه‌های اجتماعی مجازی تجاوز و تعدی به حریم خصوصی اشخاص حقیقی و حقوقی را بیش از پیش سهل‌الوصول کرده است.

بسیاری از مخاطرات نقض حریم خصوصی نظیر اخاذی، دزدی هویت، افشای اطلاعات شخصی و بانکی و لو رفتن تصاویر شخصی و خانوادگی افراد در بستر فضای مجازی بسیار اتفاق می‌افتد. در این میان ذکر چند نکته قابل تأمل است.

نخست آن که هویت واقعی افراد در فضای مجازی از جمله در اینستاگرام به راحتی فاش نمی‌شود و کسانی که دست به چنین اقدامات مجرمانه‌ای می‌زنند، هویت واقعی خود را در معرض دید عموم قرار نمی‌دهند. بنابراین نمی‌توان به راحتی آن‌ها را شناخت و با اقدامات قضایی پیش‌بینی شده در قانون، آنان را مورد پی‌گرد قانونی قرار داد (عبدی‌پور، ۱۳۹۴، ص. ۱۱۰).

دوم به دلیل گستردگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در عرصه جهانی، امکان دستیابی به اطلاعات شخصی و هتک حریم خصوصی افراد را در نقاط مختلف جهان فراهم کرده است.

سوم بسیاری از کاربران شبکه‌های اجتماعی از روی ناآگاهی یا عدم آموزش صحیح، اطلاعاتی را با دیگر کاربران به اشتراک می‌گذارند که تبدیل به خوراکی مناسب برای سودجویان می‌شود تا با دستبرد زدن به اطلاعات افراد، زندگی شخصی و اجتماعی‌شان را تحت تأثیر قرار دهند.

چهارم به دلیل عدم آموزش صحیح به افرادی که در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند، بسیاری از آنان نسبت به حقوق خود در فضای مجازی آگاه نبوده و با اقدامات اشتباه زمینه را برای سودجویی ناقضان حریم خصوصی باز می‌گذارند (ذاکریان و دیگران، ۱۳۹۹، ص. ۱۲۰).

اینستاگرام به دلیل ماهیت خاص خود در اشتراک‌گذاری اطلاعات شخصی و خصوصی کاربران، بسیار بیش از سایر شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد توجه سودجویان قرار داشته

است و زمینه را برای نقض حریم خصوصی فراهم کرده است. در این شبکه که محور اساسی اش بر اشتراک‌گذاری عکس و فیلم تمرکز دارد، کاربران تصویری از لحظات شخصی‌تر را در کنار همسر، خانواده و دوستان به اشتراک می‌گذارند و بستر را برای دسترسی بیشتر سودجویان به حریم خصوصی فراهم آورده است.

زمانی که فردی عکس یا فیلمی را در این فضا به اشتراک می‌گذارد، دیگر از حالت خصوصی خارج شده و در ساده‌ترین حالت، ده‌ها نفر از کسانی که وی را دنبال می‌کنند، به محتوای تصویری دسترسی خواهند داشت. گزارش‌های متعددی وجود دارد که کاربران از عکسی که از صفحه شخصی‌شان گرفته شده (اسکرین‌شات) شکایت دارند؛ چرا که این سوء استفاده‌ها زندگی خصوصی‌شان را تحت تأثیر قرار داده و مشکلات فراوانی برای‌شان ایجاد کرده است. لذا لازم است زمینه‌های ایجاد نقض حریم خصوصی در این شبکه‌ها با دقت بیشتری مورد رصد و پژوهش قرار گیرد و ابعاد آن طور همه جانبه معین شود.

اگرچه در کشورمان در سالیان اخیر، پلیس فتا تلاش‌های گسترده‌ای برای شناسایی و پی‌گرد افراد سودجو در فضای مجازی به عمل آورده اما بیش از آن ضروری است راهکارهایی را در جمله معروف «پیشگیری بهتر از درمان است» را با عنایت به پژوهش‌های میدانی به دست داده و دستاوردهای چنین تحقیقاتی را در اختیار کاربران قرار دهد و آن‌ها را نسبت به خطراتی که تهدیدشان می‌کند، آگاه و توانا نمایند به طوری که قادر شوند در مقابل با آن‌ها اقدامات پیشگیرانه انجام دهند. از این رو شناسایی زمینه‌ها و عوامل ناظر بر نقض حریم خصوصی به منظور هوشیارسازی کاربران به یک مسئله محوری تبدیل شده است.

این پژوهش تلاش کرده است مقولات مؤثر بر نقض حریم خصوصی در فضای اینستاگرام تعیین و توصیف کند. به وجهی که زمینه‌های شکل‌گیری آن‌ها را از منظر کارشناسان (خبرگان رسانه‌های مجازی) روشن و مشخص نماید.

ضرورت و اهمیت

در تعریفی آغازین حریم خصوصی «قلمرویی است که شخص توقع دارد تا دیگران به آن دست نیابند.» رعایت حریم خصوصی افراد از اساسی‌ترین حقوق بشری است. هر انسانی حق دارد به دور از تفتیش و تجسس دیگران زندگی کند. این حق، ارتباط تنگاتنگی با آزادی و استقلال کرامت انسانی دارد. بنابر این بررسی زمینه‌های نقض حریم خصوصی در شبکه‌های

اجتماعی و تلاش برای جلوگیری از آن پاسخ به محوری‌ترین و مهم‌ترین حق و نیاز بشری محسوب می‌شود.

رشد روزافزون استفاده از اینترنت، تلفن‌های هوشمند و نرم‌افزارهای مرتبط با آن به ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی، کاربران را در رویارویی با تبعات نقض حریم خصوصی قرار داده است. با مجهز شدن اکثر افراد جامعه به تلفن‌های هوشمند و پیوستن‌شان به شبکه‌های اجتماعی، موضوع نقض حریم خصوصی روز به روز ابعاد جدیدتر و گسترده‌تری به خود گرفته است. از این روی ضروری است تمهیدات دقیق‌تری اعم از آموزش، آگاه‌سازی، فرهنگ‌سازی استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای مقابله با آن با پشتوانه پژوهشی صورت گیرد.

ظهور تلفن‌های همراه هوشمند و نصب نرم‌افزارهای مورد نیاز زمینه را برای سودجویی و تعدی به حریم خصوصی کاربران به طور فزاینده‌ای فراهم کرده است. در حین نصب این نرم‌افزارها دسترسی‌هایی از سوی کاربر داده می‌شود که به طور عمد از روی ناآگاهی است. بدین ترتیب کاربر حریم خصوصی خود را بی دفاع می‌گذارد.

در فضای اینستاگرام افرادی هستند که با شیوه‌های مختلف طعمه سودجویان شده و با هتک شدن حریم خصوصی‌شان، ضرر و زیان فراوانی را چه از نظر مالی و چه از نظر اجتماعی و روحی متحمل شده‌اند. برای مثال، با افشاء شدن اطلاعات بانکی، حساب‌هایشان خالی شده و یا با انتشار یک عکس خصوصی‌شان زمینه‌ساز اختلافات درون خانوادگی گردیده است.

بارها مشاهده شده است که انتشار یک فیلم یا عکس از لحظات خصوصی افراد سرشناس چه عواقبی را برای آنان به همراه داشته است. از این رو تعیین زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر نقض حریم خصوصی در شبکه‌های مجازی از جمله در فضای اینستاگرام اهمیت فراوانی می‌یابد.

هدف

هدف اصلی این پژوهش تعیین مقوله‌های مؤثر بر نقض حریم خصوصی کاربران شبکه اجتماعی اینستاگرام است.

پرسش پژوهش

چه عوامل و زمینه‌هایی بر نقض حریم خصوصی کاربران شبکه اجتماعی اینستاگرام مؤثر است. به عبارت دیگر کدام مقوله‌های محوری بر نقض حریم خصوصی کاربران اینستاگرام تعیین کننده است.

مبانی نظری

حریم خصوصی و حق بر خلوت نخستین بار در مقاله‌ای در سال ۱۸۹۰ توسط ساموئل وارن و لوئیس براندیس حقوق دانان آمریکایی مطرح شد به نظر آنان، حریم خصوصی از ارجمندترین حقوق در یک دموکراسی است و حمایت از آن باید در قانون اساسی بازتاب یابد (صادقی، ۱۳۸۶).

نخستین بار، سامول وارن تعریفی جامع از حریم خصوصی و حق بر خلوت ارائه کرد. به نظر وی حریم خصوصی: «۱- حقی است که به موجب آن، شخص تنها به حال خود رها می‌شود، ۲- یک شکل از اعمال خودمختاری یا کنترل نسبت به مسائل مهم شخصی و فردی است ۳- حقی است که به موجب آن فرد، دسترسی دیگران به خود را محدود می‌کند.» (عبدی پور، ۱۳۹۴).

از منظر روث گاوینسون حریم خصوصی «قلمرویی است که شخص توقع دارد تا دیگران به آن دست نیابند.» وی اشاره می‌کند که رعایت حریم خصوصی افراد از بنیادی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق بشری تلقی می‌شود؛ هر انسانی حق دارد به دور از تفتیش و تجسس دیگران زندگی کند و این حق ارتباط تنگاتنگی با آزادی و استقلال انسان و کرامت انسانی دارد. بنابر این بررسی زمینه‌های نقض حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی و تلاش برای جلوگیری از این اتفاق پاسخ به یکی از ابتدایی‌ترین و در عین حال مهم‌ترین نیازهای بشری است که همه تفکرات و مکاتب اندیشه‌ای بدان تاکید دارند. (رجبی، ۱۳۹۸).

«دنیل سالوو» ضمن بررسی تعاریف ارائه شده از سوی متخصصین حقوق خصوصی، پژوهشگران حقوقی، فیلسوفان و جامعه‌شناسان، مولفه‌های مورد اشاره در تعریف حریم خصوصی از سوی آنان را احصاء و در ۶ عنوان طبقه‌بندی کرده است:

- حق خلوت: حقی است که هر کس باید به حال خود گذاشته شود تا با کمترین دخالت دیگران به زندگی خود بپردازد.

- دسترسی محدود به شخص: قابلیت حفاظت از شخص در برابر دسترسی ناخواسته به وسیله سایرین.

- اختفاء (محرمانه بودن): پنهان بودن برخی امور برای دیگران.

- کنترل اطلاعات شخصی: قابلیت اعمال کنترل فرد بر روی اطلاعات شخصی اش.

- شخصیت: حفاظت از شخصیت، فردیت و شأن هر فرد.

- زندگی خصوصی: کنترل بر روی یا دسترسی محدود به ارتباطات خصوصی و یا جنبه‌هایی از زندگی فرد(عبدی پور، ۱۳۹۴).

سعادت‌ی مفهوم حریم خصوصی را در ۴ حوزه دسته‌بندی کرده است:

➤ حریم خصوصی جسمانی

➤ حریم خصوصی مکانی

➤ حریم خصوصی اطلاعات

➤ حریم خصوصی ارتباطات (سید سعادت‌ی، ۱۳۹۲).

حریم خصوصی اشخاص از مصادیق حقوق معنوی افراد محسوب می‌شود و حمایت از آن به منزله پاسداشت کرامت انسانی و هویت شخصی‌شان قلمداد می‌شود. بر این اساس تعرض به این حریم شخصی چه از سوی افراد و چه از سوی حکومت‌ها سبب ایجاد ناامنی روانی شده و پیامدهای نامطلوبی را در حوزه زندگی فردی و اجتماعی به دنبال خواهد داشت. به همین دلیل دسترسی غیرمجاز به داده‌های سری در حال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای، عمده نگرانی‌ها درباره نقض حریم خصوصی در فضای مجازی است (ذاکریان، ۱۳۹۹).

امروزه بیش از پیش حریم خصوصی و اطلاعات افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی از سوی کاربران، شبکه‌های اجتماعی، اشخاص ثالث و بدافزارها در معرض تهدید قرار گرفته است. از یک منظر مشکل به رفتار کاربران برمی‌گردد. این که کاربران بسیاری از اوقات بدون آگاهی از گستره عمل خود دست به انتشار عمومی یا نیمه عمومی اطلاعاتی می‌زنند که بخشی از اطلاعات شخصی و خصوصی‌شان محسوب می‌شود. این رفتار غیرمحتاطانه ممکن است ناشی از عدم توجه به ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و اینترنت باشد (محسنی، ۱۳۸۵). تمایل

شرکت‌هایی مانند گوگل، اپل، میکروسافت یا فیسبوک به داشتن داده‌های شخصی افراد به حدی است که اطلاعات غیر اعضاء را هم برای اضافه کردن به بانک داده‌شان ردیابی کرده و نگه می‌دارند.

عمده نگرانی‌ها درباره نقض حریم خصوصی در فضای مجازی در سرفصل‌های ذیل دسته‌بندی شده است:

- سرقت و انتشار اطلاعات شخصی و خانوادگی (در حوزه عکس و فیلم)
- دسترسی به اطلاعات مالی و بانکی فرد و دستبرد به اموال وی
- لو رفتن اطلاعات محرمانه شغلی، کاری، سوابق بیماری و پرونده پزشکی فرد
- دسترسی غیرمجاز به داده‌های رایانه‌ای نظیر هک ایمیل یا اکانت اشخاص
- شنود غیرمجاز محتوای در حال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای
- دسترسی غیرمجاز به داده‌های سرّی در حال انتقال در سیستم‌های رایانه‌ای
- ناشناخته ماندن
- آنلاین بودن
- انحصار (فردی و ملکیمان، ۱۴۰۰)

بسیاری از مخاطرات نظیر اخاذی، دزدی هویت، افشای اطلاعات شخصی و بانکی و لو رفتن تصاویر شخصی و خانوادگی افراد در بستر پدیده «نقض حریم خصوصی» صورت می‌گیرد. در این بین توجه به چند نکته ضروری است:

- نخست این که هویت واقعی افراد در فضای مجازی به راحتی فاش نمی‌شود و کسانی که دست به چنین اقدامات مجرمانه‌ای می‌زنند، هویت واقعی خود را در معرض دید عموم قرار نمی‌دهند. بنابراین نمی‌توان به راحتی آنها را شناخت و با اقدامات قضایی پیش‌بینی شده در قانون، آنان را به سزای عمل تبهکارانه‌شان رساند (عبدی‌پور، ۱۳۹۴: ۱۱۰).
- دوم به دلیل گستردگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در گستره جهان، امکان دستیابی به اطلاعات شخصی و هتک حریم خصوصی افراد از هر نقطه‌ای از جهان فراهم است (بنی سار، ۲۰۰۰).

• سوم بسیاری از کاربران شبکه‌های اجتماعی از روی ناآگاهی یا عدم آموزش صحیح، اطلاعاتی را با کاربران دیگر به اشتراک می‌گذارند که تبدیل به خوراکی مناسب برای سودجویان می‌شود تا با دستبرد زدن به اطلاعات شخصی افراد، زندگی شخصی و اجتماعی آنان را تحت تاثیر خود قرار دهند. هم‌چنین به دلیل عدم آموزش صحیح به کسانی که در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند، بسیاری از آنان نسبت به حقوق خود در فضای مجازی آگاه نبوده و با اقدامات اشتباه زمینه را برای سودجویی ناقضان حریم خصوصی باز می‌گذارند. (ذاکریان و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۲۰).

اینستاگرام نیز به دلیل ماهیت تصویری و دیداری در اشتراک‌گذاری اطلاعات شخصی و خصوصی کاربران، بیش از سایر شبکه‌های اجتماعی می‌تواند مورد سوءاستفاده سودجویان قرار گرفته و زمینه را برای نقض حریم خصوصی فراهم کند. در این شبکه که محور اساسی‌اش بر اشتراک‌گذاری عکس و فیلم متمرکز است؛ کاربران تصاویری از لحظات شخصی‌تر خود را در کنار همسر، خانواده و دوستان‌شان به اشتراک می‌گذارند و همین موضوع زنگ خطر را برای کاربران به صدا درآورده است.

در ذیل جدول مهم‌ترین یافته‌های پژوهش‌های پیشین در حوزه حریم خصوصی و شبکه‌های اجتماعی ارائه شده است.

جدول مهم‌ترین یافته‌های پژوهش‌های پیشین در حوزه حریم خصوصی و شبکه‌های اجتماعی

عنوان پژوهش	محقق / سال	مهم‌ترین یافته‌ها
حریم شخصی در فضای مجازی، با تکیه بر حقوق ایران	فرید محسنی و فریدون قاسم‌زاده / ۱۳۸۵	ارائه تعریف حقوقی از حریم خصوصی ارائه ۴ راهکار برای صیانت از حقوق افراد و پیشگیری از نقض حریم خصوصی
حریم شخصی در شبکه‌های اجتماعی مجازی	باقر انصاری و شیما عطاری / ۱۳۹۲	کلید پیشگیری از نقض حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی مجازی، نظارت هرچه بیشتر بر آنها و آگاهی بخشی به کاربران این شبکه‌ها است تا شبکه‌های مذکور را فضای امنی برای ذخیره و تبادل اطلاعات خصوصی خود ندانند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که حریم شخصی افراد در فضای مجازی در دو بعد قابل بررسی است؛ ۱- حفاظت شخصی و ۲- رعایت حق مردم	فهمیه سیدسعادت / ۱۳۹۲	صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی براساس هنجارهای اسلامی
نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که یکی از عوامل مهم در امنیت حریم خصوصی و رسانه‌ها بروز کردن داده‌هاست.	الهام آب بند عربانی / ۱۳۹۳	بررسی حریم خصوصی کاربران در فضای مجازی به منظور ارائه راهکارهایی برای حفظ آن
نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بسترهای نقض حریم خصوصی در فضای مجازی عبارت است از: ۱- ناشناخته بودن ۲- آنلاین بودن ۳- انحصار ۴- کسب درآمد سودجویان از نقض حریم خصوصی افراد	یونس فتحی، خیرالله شاهمرادی / ۱۳۹۵	گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی
از منظر قانونی، حساسیت‌هایی نسبت به نقض حریم خصوصی در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی ایجاد شده، ولی هنوز مقررات کافی برای حفاظت مناسب از حریم خصوصی وجود ندارد. در ایران این فقر قانونی چشمگیرتر است.	همایون حبیبی / ۱۳۹۵	حق بر حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی
به دلیل حضور اجتناب‌ناپذیر کودکان و نوجوانان در فضای مجازی نیازمند آموزش اصول و قواعد رعایت حریم خصوصی به آنان هستیم، این شیوه آموزش و حتی به‌کارگیری روش‌های سلبی باید متفاوت از شیوه‌های به‌کارگرفته شده برای دیگر آحاد جامعه باشد.	محسن جهانگیری و احسان‌الله کفشار طوسی	نقض حریم خصوصی کودکان توسط والدین در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی
نتایج این پژوهش نشان داد نرم افزارهایی که از موقعیت افراد اطلاع دارند احتمال نقض امنیت را به شدت افزایش می‌دهند.	Ajami, ۲۰۱۲	Privacy Issues in Mobile Social Networks
حالات احساسی و روانی نوجوانان، در نقطه مقابل عقلانیت برای درج اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی از سوی آنان است. در صورتی که بتوان این احساسات را کنترل و عقلانیت را حاکم کرد، می‌توان زمینه حفظ حریم خصوصی را برای آنان رقم زد.	Ralf, ۲۰۱۹	Contextualizing how teens manage personal and interpersonal privacy on social media
فضای مجازی به عنوان عمل ارتباطی آسیب‌زا برای نوجوانان است؛ در حالیکه درک و آگاهی درستی از این فضا نداشته، به سهولت به محتوای موجود در اعتماد و استناد می‌کنند.	محمدحسین فردی و نازنین ملکیان / ۱۴۰۰	بررسی رابطه سواد رسانه‌ای با حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی» مورد مطالعه: نوجوانان منطقه ۵ تهران
خودافشاگری در فضای مجازی و به ویژه در اینستاگرام در سطوح میانی خطرات چندانی ندارد، اما خطرهای حاصل از خودافشاگری در سطوح بالاتر سنگین‌تر خواهد بود.	فرزانه سیاسی‌راد و عبدالله بیچرانلو / ۱۳۹۶	الگوهای به‌کارگیری راهبردهای سواد حریم خصوصی آنلاین؛ مطالعه موردی: کاربران دختر اینستاگرام

این تحقیق از نوع توصیفی است که با اتخاذ روش پیمایشی در مقیاس کوچک و ابزار اندازه گیری پرسشنامه و استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی غیر تصادفی اقدام به شناسایی ابعاد نقض حریم خصوصی افراد در اینستاگرام با رویکرد مدل تعالی حریم خصوصی در فضای اینستاگرام کرده است که با بهره‌گیری از فن دلفی فازی به غربالگری عوامل و مقوله‌های مربوطه پرداخته است.

مراحل روش دلفی فازی ترکیبی از اجرای روش دلفی و انجام تحلیل‌ها بر روی اطلاعات با استفاده از تعاریف نظریه مجموعه‌های فازی است که به صورت زیر انجام شد:

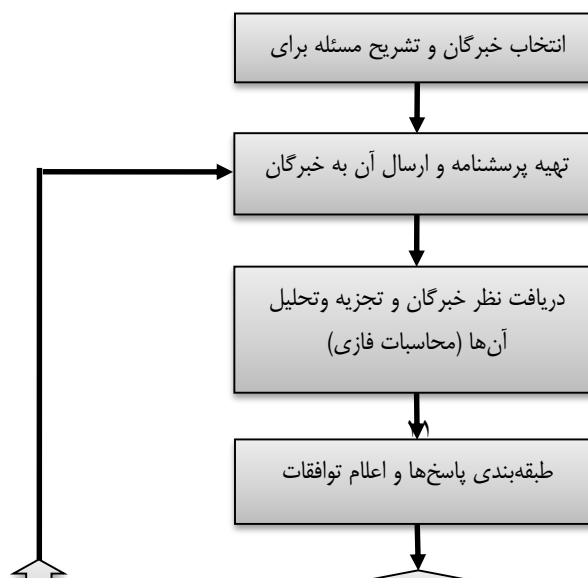
- انتخاب خبرگان و تشریح مسئله برای آن‌ها

- تهیه پرسشنامه و ارسال آن برای خبرگان

- دریافت نظر خبرگان و تجزیه و تحلیل آن‌ها: در این مرحله پرسشنامه برای کارشناسان ارسال شد و میزان موافقت آن‌ها با مقوله‌ها اخذ و نظرات پیشنهادی جمع‌بندی گردید.

از آن‌جا که قلمرو مکانی جهت شناسایی مقوله‌های نقض حریم خصوصی افراد در اینستاگرام با رویکرد مدل تعالی حریم خصوصی در رسانه‌های نوین است، لذا برگزیدن خبرگان (کارشناسان) از میان مدیران و متخصصانی انتخاب گردید که نسبت به موضوع رسانه‌های نوین آگاهی مکفی داشته باشند. لذا جامعه نمونه ۱۵ نفر از خبرگان حوزه رسانه‌های نوین به ویژه اینستاگرام مشتمل بر اساتید عرصه حقوق اجتماعی و شبکه‌های مجازی و اعضای شورای عالی فضای مجازی انتخاب گردید.

مراحل اجرای روش دلفی فازی به ترتیب ذیل انجام شد:

تحلیل داده‌ها

در گام اول از فرایند روش دلفی، ۱۳ مقوله مؤثر بر نقض حریم خصوصی استخراج و شناسایی گردید که در ذیل نشان داده می‌شود.

جدول مقوله‌های سیزده‌گانه ناظر بر نقض حریم خصوصی از منظر خبرگان

اهمیت			مقوله‌ها	ردیف
زیاد	متوسط	کم		
۱۴	۱	۰	آموزش	۱
۱۵	۰	۰	انگیزش	۲
۸	۴	۳	تهدیدات بالقوه	۳
۱۲	۳	۰	مواجهه گروه های سنی مختلف در فضای اینستاگرام	۴

۱۲	۲	۱	مواجهه گروه های جنسیتی مختلف در فضای اینستاگرام	۵
۱۲	۲	۱	مواجهه گروه های با تحصیلات مختلف در فضای اینستاگرام	۶
۶	۶	۳	قوانین وضع شده در ایران	۷
۱۲	۲	۱	ناقضان حریم خصوصی	۸
۱۰	۳	۲	عوامل تحریک کننده نقض حریم خصوصی	۹
۸	۴	۳	تعیین مرز ایمن کاربران	۱۰
۱۲	۲	۱	دسته بندی روش های نقض حریم خصوصی	۱۱
۱۲	۳	۰	سلامت جسمی و روحی کاربران فضای اینستاگرام	۱۲
۱۲	۳	۰	امنیت کاربران فضای اینستاگرام	۱۳

در گام دوم از روش دلفی، غربالگری در مقوله‌ها صورت گرفت و در نهایت بر سر ۸ مقوله مؤثر بر نقض حریم خصوصی اجماع نظر به دست آمد که نتایج آن به قرار ذیل است:

جدول مقوله‌های هشت گانه ناظر بر نقض حریم خصوصی

اهمیت			مقوله‌ها	ردیف
زیاد	متوسط	کم		
۱۵	۰	۰	شناسایی تهدیدات بالقوه	۱

۲	مواجهه گروه های جنسیتی مختلف در فضای اینستاگرام	۰	۳	۱۲
۳	مواجهه گروه های سنی مختلف در فضای اینستاگرام	۴	۵	۶
۴	قوانین وضع شده در ایران	۴	۵	۶
۵	ناقضان حرریم خصوصی و عوامل تحریک کننده نقض حریم خصوصی	۴	۵	۶
۶	تعیین مرز ایمن کاربران	۰	۳	۱۲
۷	دسته بندی روش های نقض حریم خصوصی	۳	۶	۶
۸	سلامت جسمی و روحی کاربران فضای اینستاگرام	۳	۶	۶

براساس ۸ مقوله نهایی، پرسشنامه مدل سازی ساختاری تفسیری طراحی شد و در بین متخصصان توزیع گردید و از خبرگان خواسته شد، رابطه بین مقوله ها را مشخص نمایند. خبرگان برای مشخص کردن رابطه بین عوامل چهار گزینه ذیل را پیش رو داشتند.

ناحیه خودمختار: معیارهایی که دارای قدرت نفوذ و وابستگی ضعیف هستند. این متغیرها تقریباً از مدل جدا می شوند، زیرا دارای اتصالات ضعیف با مدل هستند (کرباسیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰). هیچ عاملی از بین عوامل فوق در این ناحیه قرار نگرفتند.

ناحیه وابسته: متغیرهایی هستند که دارای قدرت نفوذ ضعیف اما وابستگی قوی هستند این ابعاد به طور عمده شامل عواملی است که برای ایجاد آنها عوامل زیادی دخالت دارند و خود آنها کمتر می توانند زمینه ساز متغیرهای دیگر شوند. هیچ عاملی از بین عوامل فوق در این ناحیه قرار نگرفتند.

ناحیه پیوندی: متغیرهایی که دارای قدرت نفوذ و وابستگی بالا باشند در این ناحیه قرار می گیرند. متغیرهایی که در این ناحیه قرار می گیرند، ثباتی ندارند. هر تغییری که روی آنها صورت گیرد، هم روی خود آنها و هم روی دیگر متغیرها اثر می گذارد. کلیه مقوله ها در این

منطقه قرار گرفتند؛ زیرا عوامل هم از سایر عوامل اثر می‌پذیرند و هم بر روی سایر عوامل اثر می‌گذارند.

ناحیه مستقل: عواملی که دارای قدرت نفوذ بالا اما وابستگی پایین هستند، در این ناحیه قرار می‌گیرند. این عوامل به همراه عوامل پیوندی، متغیرهای کلیدی هستند که زیربنای مدل را شکل می‌دهند و برای شروع کارکرد سیستم باید در وهله اول به آن‌ها توجه شود (کرباسیان و همکاران، ۱۳۹۰).

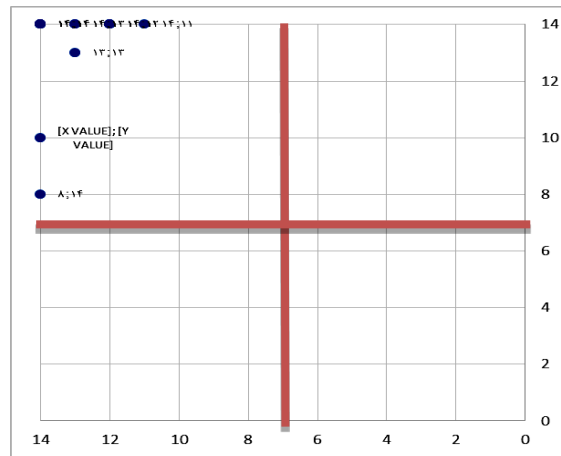
نقاط مختصاتی هر مقوله در ناحیه قدرت نفوذ و وابستگی

ردیف	شاخص	نقاط مختصاتی	ناحیه در نمودار
۱	شناسایی تهدیدات بالقوه	۱۳،۱۳	ناحیه پیوندی
۲	مواجهه گروه های جنسیتی مختلف در فضای اینستاگرام	۱۱،۱۴	ناحیه پیوندی
۳	مواجهه گروه های سنی مختلف در فضای اینستاگرام	۱۴،۱۴	ناحیه پیوندی
۴	قوانین وضع شده در ایران	۱۳،۱۴	ناحیه پیوندی
۵	ناقضان حریم خصوصی و عوامل تحریک کننده نقض حریم خصوصی	۱۳،۱۴	ناحیه پیوندی
۶	تعیین مرز ایمن کاربران	۱۴،۱۴	ناحیه پیوندی
۷	دسته بندی روش های نقض حریم خصوصی	۱۴،۱۴	ناحیه پیوندی
۸	سلامت جسمی و روحی کاربران فضای اینستاگرام	۱۴،۱۴	ناحیه پیوندی

پس از مشخص شدن نقاط مختصاتی، نمودار قدرت نفوذ - وابستگی به شکل زیر ترسیم می‌گردد:

نمودار ماتریس MICMAC

تعالی حریم خصوصی چارچوب جامعی از ارزش‌های محوری، ابعاد و مؤلفه‌ها در فضای اینستاگرام است که به کاربران کمک می‌کند تا با ارزیابی مستمر فعالیت‌ها، رویه‌ها، فرایندهای حریم خصوصی در فضای اینستاگرام شان، نقاط قوت و حوزه‌های بهبود (مسائل و مشکلات) خود را شناسایی کرده و برای آن‌ها برنامه‌ریزی نمایند. به منظور بررسی زمینه‌های توسعه حریم خصوصی با استفاده از نظرات کارشناسان ابعاد و مؤلفه‌های تعالی حریم خصوصی شناسایی گردید که در جدول ذیل آورده می‌شود.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های مدل تعالی حریم خصوصی

مؤلفه‌ها	ابعاد
شاخص‌های مدل تعالی حریم خصوصی	پیشابند
رهبری حریم خصوصی در فضای اینستاگرام	

استراتژی های حریم خصوصی در فضای اینستاگرام	
سیستم های اطلاعات منابع	
مدیریت دانایی	
برنامه ریزی، جذب و تامین	فرایند
آموزش و بهسازی	
انگیزش و به کار گیری	
نگهداری	
نتایج واکنشی	نتایج
نتایج یادگیری	
نتایج رفتاری	
نتایج عملکردی	
ارزش آفرینی	پیامد
پاسخگویی عمومی	
افزایش سرمایه ها	

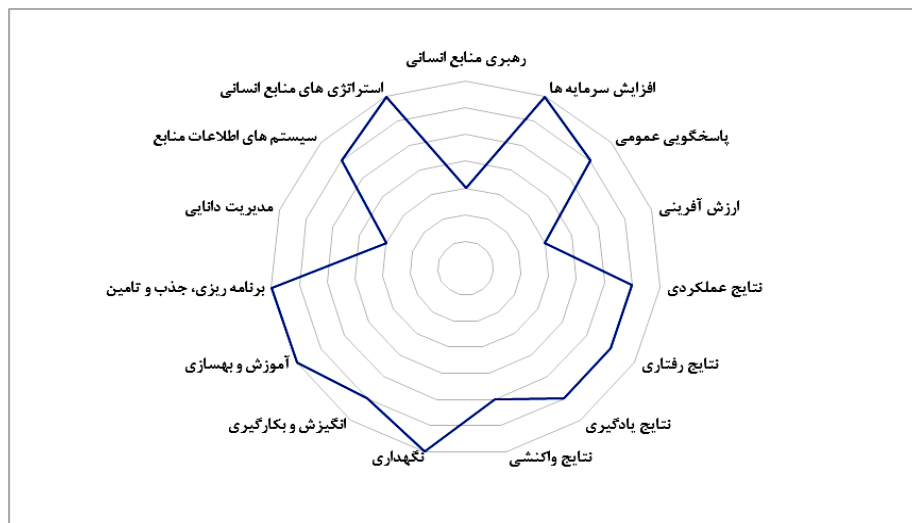
با توجه به ابعاد و مؤلفه های فوق از کارشناسان خواسته شد وضع موجود حریم خصوصی شبکه اجتماعی اینستاگرام را تعیین کنند. هم چنین از آن ها خواسته شد بر اساس شناختی که از وضعیت اصول امنیت حریم خصوصی و وضعیت سرورهای اپلیکیشن اینستاگرام دارند، وضعیت مطلوب را نیز مشخص نمایند. در نهایت میانگین نظرات به دست آمد. در ذیل نتایج میانگین ها در قالب نمودارهای وضع موجود و وضع مطلوب حریم خصوصی ترسیم شده است.

نمودار ابعاد و مؤلفه های وضع موجود حریم خصوصی در اینستاگرام

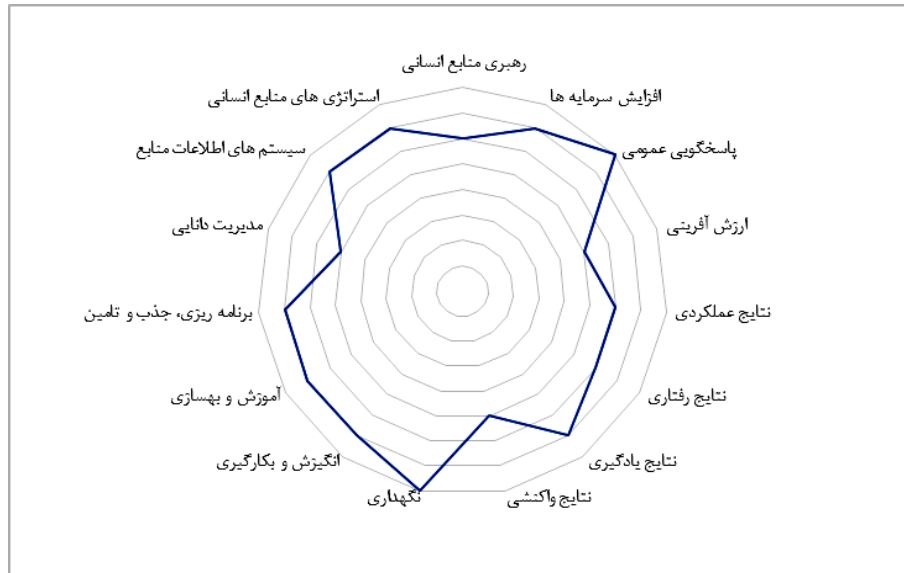

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نمودار ابعاد و مؤلفه‌های وضع مطلوب حریم خصوصی در فضای اینستاگرام

نتیجه گیری

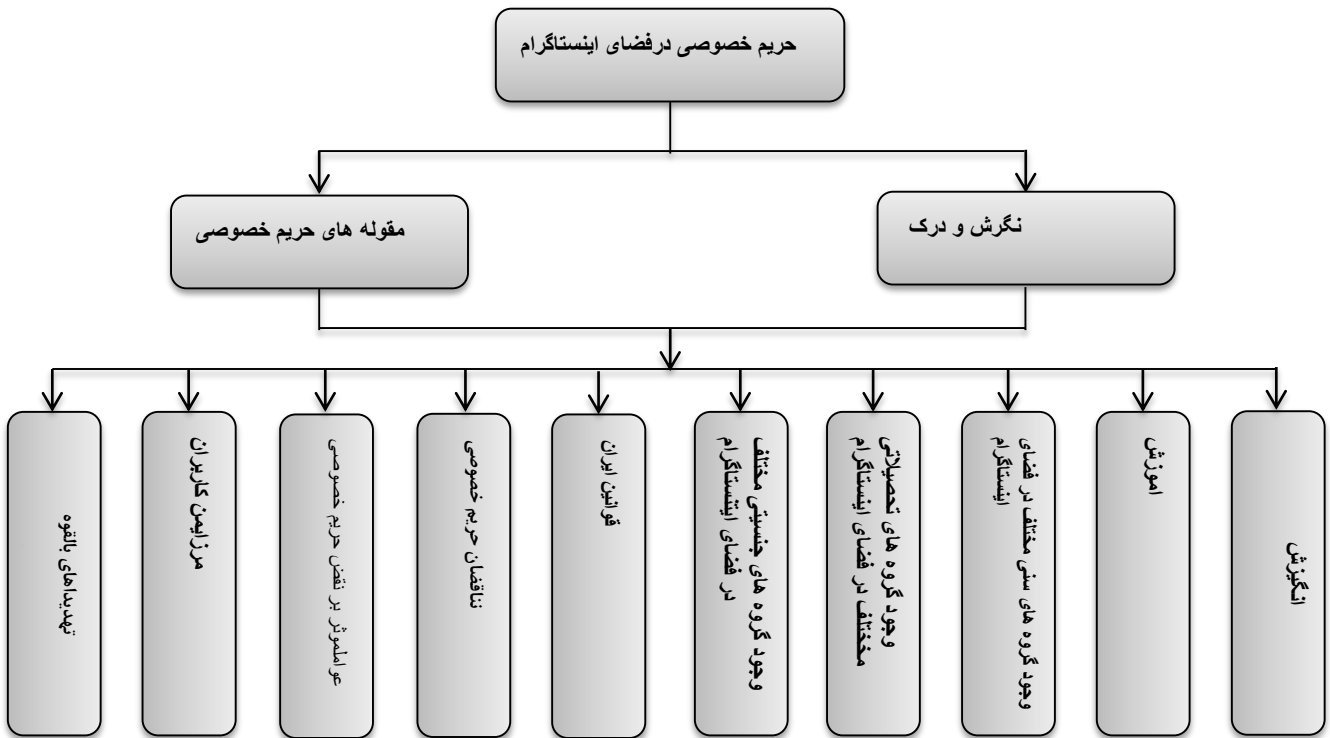
امروزه استفاده فزاینده از شبکه‌های اجتماعی مجازی از سویی به بخش لاینفکی از زندگی روزمره شهروندان تبدیل شده است و توانایی‌های روز افزونی به آنان در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هنری بخشیده است، اما از سوی دیگر کاربران این شبکه‌ها از جمله کاربران اینستاگرام را با مخاطرات و آسیب‌های بی‌شماری در حوزه نقض حریم خصوصی مواجه کرده است. به وجهی که موضوع حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی مجازی به یک معضل جدی و مشکل محوری تبدیل گردیده است.

این پژوهش با اتخاذ روش پیمایشی، ابزار پرسشنامه و فن دلفی فازی با جامعه نمونه ۱۵ نفری از کارشناسان موضوع، مقوله‌ها و عناصر تعیین کننده نقض حریم خصوصی را در فضای اینستاگرام مورد مطالعه میدانی قرار داد و توانست نشان دهد مقوله‌های ده گانه شامل تهدیدات بالقوه، مواجهه گروه‌های جنسی و سنی، قوانین وضع شده در ایران، ناقضان حریم خصوصی و عناصر تحریک کننده آن، مرز ایمنی کاربران، روش‌های نقض حریم خصوصی، وضعیت سلامت جسمی و روحی، آموزش و انگیزش از عوامل مؤثر بر نقض حریم خصوصی کاربران در فضای اینستاگرام محسوب می‌شوند. مقوله‌های مزبور می‌تواند از سوی متولیان به عنوان نقطه عزیمت در طراحی و برنامه ریزی حفاظت کاربران اینستاگرام به کار رود. در ذیل

مدل نهایی مقوله‌های تعیین کننده نقض حریم خصوص در فضای اینستاگرام نشان داده می‌شود.

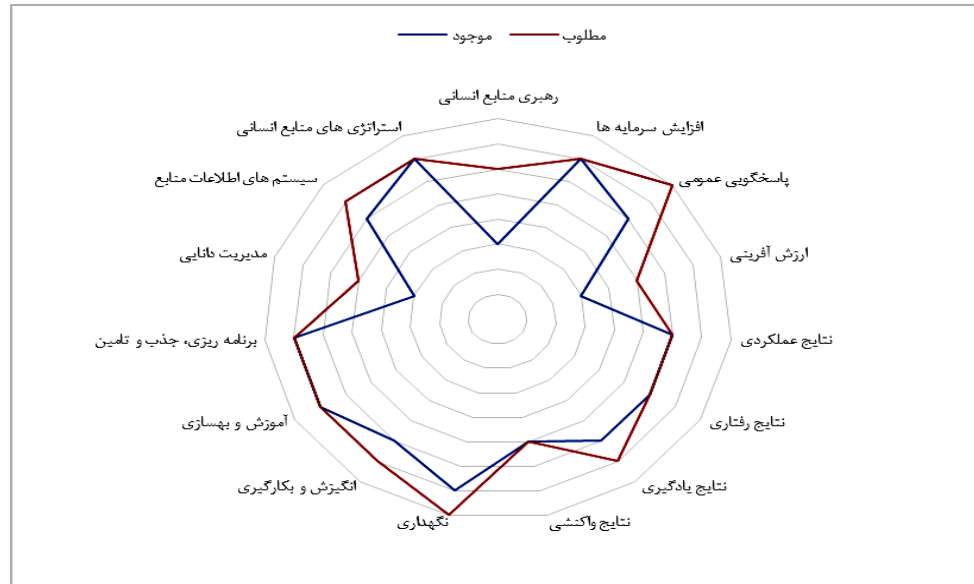
مدل نهایی: مقوله‌های ده گانه تعیین کننده نقض حریم خصوصی در فضای اینستاگرام

هم چنین این پژوهش ابعاد و مؤلفه‌های مدل تعالی حریم خصوصی را در قالب وضع موجود و وضع مطلوب استخراج و مشخص کرد. در ذیل نمودار مقایسه وضع موجود و وضع مطلوب حریم خصوصی کاربران در فضای اینستاگرام به نمایش گذاشته شده است.

نمودار مقایسه‌ی وضع موجود و وضع مطلوب حریم خصوصی کاربران فضای اینستاگرام

منابع

- ۱- آب‌بند عربانی، الهام و واحدی، مهدی (۱۳۹۸)، «بررسی حریم خصوصی کاربران در فضای مجازی به منظور ارائه راهکارهایی برای حفظ آن»، اولین همایش ملی مدرسه فردا.
- ۲- انصاری، باقر و شیما عطار (۱۳۹۲)، «حریم شخصی شبکه‌های اجتماعی مجازی»، نشریه پژوهش‌های حقوقی، دوره ۱۲، شماره ۲۳، فروردین، صص ۱۳۷-۱۱۳.
- ۳- ذاکریان، اکبر و جاور، حسین و بطحایی، سیدفرهاد (۱۳۹۹)، «حریم خصوصی افراد مشهور و فرزندانشان»، فصلنامه دانش حقوق عمومی، دوره ۹، شماره ۳۰، صص ۱۴۰-۱۱۷.
- ۴- رجبی، علی محمد (۱۳۹۸)، حریم خصوصی در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، تهران: انتشارات پشتیبان.
- ۵- جهانگیری، محسن و کفشدار طوسی، احسان الله (۱۳۹۷)، «نقض حریم خصوصی کودکان توسط والدین در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی»، اولین کنفرانس بین‌المللی تربیت دینی در ادیان ابراهیمی.
- ۶- حبیبی، همایون (۱۳۹۵)، «حق بر حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۱۹، شماره ۷۵، صص ۶۴-۳۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ۷- سیاسی راد، فرزانه و بیچرانلو، عبدالله (۱۳۹۶)، «الگوهای به کارگیری سواد حریم خصوصی آنلاین مطالعه موردی کاربران دختر اینستاگرام»، نشریه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ۱۰، شماره ۳، پیاپی ۳۹، صص ۱۵۱-۱۲۵.
- ۸- سید سعادت، فهمیه (۱۳۹۲)، «صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی هنجارهای اسلامی»، فصلنامه راهبرد فرهنگ، شال ششم، شماره ۲۳، پاییز، صص ۱۸۳-۱۵۵.
- ۹- صادقی، حسین (۱۳۸۶)، «حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی در اسناد بین الملل و حقوق ایران»، اولین کنفرانس بین المللی شهر الکترونیک.
- ۱۰- عبدی پور، ابراهیم (۱۳۹۴)، «رویکرد نظام‌های حقوقی نسبت به نقض حریم خصوصی اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی»، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، شماره ۳، بهار، صص ۱۳۴-۱۰۹.
- ۱۱- فتحی، یونس، شاهمرادی، خیرالله (۱۳۹۶)، «گستره قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی»، مجله حقوقی دادگستری شماره ۹۹، صص ۲۵۲-۲۲۹.
- ۱۲- فردی، محمد حسین و ملکیان نازنین (۱۴۰۰)، «بررسی سواد رسانه‌ای با حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی مورد نوجوانان منطقه ۵ تهران»، سال یازدهم، شماره ۳۴ و ۳۵، پاییز و زمستان، صص ۱۴۱-۱۳۱.
- ۱۳- کرباسیان، مهدی و همکاران (۱۳۹۰)، «کاربرد مدل (ISM) جهت سطح بندی شاخص‌های انتخاب تأمین کنندگان چابک و رتبه‌بندی با استفاده از روش فازی» فصلنامه پژوهش در مدیریت، فصلنامه پژوهش در مدیریت و تحقیقات، دوره ۲، شماره ۱، فروردین، صص ۱۳۴-۱۰۷.
- ۱۴- محسنی، فرید و قاسم زاده، فریدون (۱۳۸۵)، «حریم خصوصی در فضای مجازی با تکیه بر حقوق ایران»، فصلنامه پژوهشی شریف، دوره ۲۲، شماره ۳۴، صص ۳۰-۲۱.

۱۵- Ajami,R. (۲۰۱۲), Privacy Issues in Mobile Social Networks, procedia computer science, vol ۱۰, page ۶۷۲- ۶۷۹.

۱۶- Banisar, D.(۲۰۰۰), Privacy and Human Rights An International Survey of Privacy Laws and Development Electronic Privacy Information Center. Washington.D.C ۱ st ed.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۷- Ralf De Wolf (۲۰۱۹), Contextualizing how teens manage personal and interpersonal privacy on social media, *New Media& Society*, Vol۲۲.